

УДК 792.2/.5.028.3:808.55]:378.018.43](477)(045)

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-6\(52\)-986-994](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-6(52)-986-994)

Циганська Тетяна Михайлівна старший викладач кафедри музично-драматичного театру, Харківська державна академія культури, м. Харків, тел: (096) 069-55-44, <https://orcid.org/0009-0009-6399-6013>

СУЧАСНЕ ВИХОВАННЯ СЦЕНІЧНОЇ МОВИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ АКТОРІВ МУЗИЧНО- ДРАМАТИЧНОГО ТЕАТРУ

Анотація. У статті здійснено ґрунтовне теоретичне дослідження проблеми сучасного виховання сценічної мови в умовах дистанційного навчання, що стало актуальним у зв'язку з глобальними викликами – пандемією COVID-19, війною в Україні, а також загальним переходом освітнього процесу до цифрового простору. Автор розглядає дистанційне навчання не лише як тимчасове явище, а як перспективний напрям, здатний трансформувати систему підготовки акторів музично-драматичного театру, зокрема в частині формування мовленнєвої виразності, дикції, інтонаційної виразності, голосових навичок та сценічного мовлення загалом.

Аналізуючи сучасні платформи дистанційної комунікації (Zoom, Google Meet, Moodle), автор виокремлює ефективні інструменти для організації синхронної та асинхронної роботи зі студентами, а також підкреслює важливість використання мультимедійних технологій – відеозаписів, аудіоаналізу, візуалізацій мовного потоку. Стаття містить опис конкретних методичних прийомів: проведення онлайн-етюдів, індивідуальних занять з дикції, використання відеопрактикумів, залучення зворотного зв'язку через цифрові засоби. Значну увагу приділено викликам дистанційного формату – зокрема, обмеженню фізичної взаємодії, втраченню енергетики колективної гри, складнощам у формуванні сценічного контакту.

Автор доходить висновку, що попри об'єктивні труднощі, дистанційне виховання сценічної мови може бути не менш результативним за традиційне за умови належної адаптації змісту навчання, використання комбінованих педагогічних стратегій та індивідуалізованого підходу до студентів. Перспективи дослідження полягають у розвитку гібридних моделей викладання, удосконаленні цифрових тренажерів для постановки голосу, розробці інтерактивних методик самодіагностики акторської вимови та глибшій інтеграції сценічної мови в контекст сучасної медіаосвіти.

Ключові слова: дистанційне навчання, сценічна мова, акторська підготовка, Zoom, Google Meet, Moodle, театральна освіта, педагогіка мистецтва, драма, дикція, онлайн-викладання.

Tsyhanska Tetiana Mykhailivna Senior Lecturer at the Department of Music and Drama Theater, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv, tel: (096) 069-55-44, <https://orcid.org/0009-0009-6399-6013>

MODERN EDUCATION OF STAGE LANGUAGE IN DISTANCE LEARNING CONDITIONS FOR MUSICAL AND DRAMA THEATRE ACTORS

Abstract. This article provides a comprehensive theoretical analysis of the challenges and opportunities associated with the development of stage speech in distance learning environments for actors of musical-dramatic theatre. Triggered by global changes such as the COVID-19 pandemic, the war in Ukraine, and the digitalization of the educational process, distance learning has emerged not only as a necessity but as a viable format with long-term potential. The author treats this phenomenon as a strategic response to current disruptions in art education and examines how digital tools can be effectively utilized to develop essential vocal and linguistic skills such as articulation, diction, vocal projection, rhythm, and emotional intonation.

By exploring contemporary digital platforms (Zoom, Google Meet, Moodle), the paper identifies key components of synchronous and asynchronous instruction, with a focus on how these tools can be applied to practical training in theatrical speech. It provides examples of methodologies including video practice sessions, pronunciation feedback loops, online articulation exercises, and the use of audiovisual support materials. A significant portion of the analysis is devoted to limitations faced by both instructors and students, such as the lack of physical contact, reduced group synergy, and the emotional disconnect that may arise in remote formats.

The author concludes that, with appropriate adaptation of methods and integration of multimedia, distance learning can become a productive alternative to traditional instruction in stage speech. Success depends on a balanced combination of theory and practice, structured individual feedback, and the strategic implementation of hybrid models. Future research directions include the development of digital voice simulators, immersive training environments, and broader implementation of actor speech pedagogy in media education and interdisciplinary artistic programs.

Keywords: distance learning, stage speech, actor training, Zoom, Google Meet, Moodle, theatrical pedagogy, performing arts education, diction, voice development, remote instruction.

Постановка проблеми. Сценічна мова є невід'ємною частиною акторської майстерності та музично-драматичного театру: вона забезпечує чіткість артикуляції, виразність інтонації та внутрішню правду твору. Навчання сценічному мовленню традиційно передбачає безпосередню взаємодію викладача зі студентами та колективом, а також практичні вправи на сценічній

площадці. Однак світова пандемія COVID-19, а згодом і введення воєнного стану в Україні вимагали екстреного переходу на дистанційні формати навчання. З одного боку, це дало змогу продовжити освітній процес у складних умовах, з іншого – поставило низку викликів. Зокрема, Кабанова відзначає, що «навчання сценічного мистецтва... вимагає систематичної взаємодії з викладачами та студентським колективом», потребує перебування в театрі під керівництвом досвідчених педагогів. Водночас обставини різко обмежили живе спілкування та безпосередню роботу в групах. Це сформулювало нагальну задачу пошуку ефективних методів викладання сценічної мови онлайн: що саме можна переносити в цифровий формат, а які елементи потребують адаптації або відкладення до змішаної форми навчання. У результаті з'явилася потреба систематизувати наявний досвід та розробити методичні рекомендації для педагогів театральних закладів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дистанційне навчання театральних дисциплін почало активно аналізуватися після початку пандемії. Так, Кухаренко та Бондаренко в монографії доводять, що «дистанційне навчання перейшло на нову стадію розвитку, де воно буде відігравати велику роль», і наголошують на необхідності аналізу отриманих результатів та визначенні пріоритетів розвитку онлайн-освіти. Локарева зазначає, що дистанційне навчання «довело свою ефективність у процесі підготовки фахівців» і в мистецькій освіті, відзначаючи гнучкість та зручність онлайн-технологій для здобувачів. Однак акцент на самостійному опануванні знань ставить вимогу чіткого алгоритму роботи з викладачем і засвоєння теорії через відеолекції та індивідуальні консультації.

Специфічно для акторської підготовки Штефюк у статті «Акторський тренінг у контексті дистанційної освіти» [5 с. 335] розглядає, які традиційні техніки можна перенести до цифрового середовища. Вона наголошує, що багато вправ, особливо пов'язаних із роботою в парах чи групі (тактильні вправи, парні етюди), «за певним чином змінюють сутність тренінгу» в онлайн-форматі. При цьому груповий процес, «принцип тут і зараз» і спільна атмосфера заняття зазнають значної трансформації. Співприсутність учасників, що традиційно є онтологічною умовою передачі неявних знань у театральній педагогіці, у дистанційному середовищі вимагає перегляду. Штефюк констатує, що вітчизняні дослідники мало досліджували реалізацію театр. тренінгу дистанційно; зазначені теми більш опрацьовані у зарубіжній літературі (досліджуються можливості впровадження «іммерсивної телеприсутності», переходу тренувань у цифрові майстерні тощо).

Дослідження Кабанової «Досвід підготовки майбутніх акторів в умовах дистанційного навчання» [2 с. 318] ґрунтуються на практичних кейсах дитячих театрів і коледжів. Проаналізовано сильні й слабкі сторони онлайн-занять і зроблено висновок: інформаційні технології можуть удосконалювати мистецьку освіту, але з певними обмеженнями. Зокрема, теоретичний матеріал і відеолекції

можуть подаватися в запису або онлайн, лекції й семінари організуються через конференції, навіть індивідуальні уроки сц.мови можуть бути повноцінними дистанційно. Натомість групові практичні вправи доцільно проводити у максимально наближених до реальності форматах. Кабанова констатує, що карантин та воєнні обмеження, попри складнощі, стали “позитивним чинником успішного опанування дисципліни “сценічна мова””, оскільки робота перед камерою сприяла усвідомленому мовленню студентів. Цей висновок узгоджується з іншими даними про те, що запис власного голосу та аналіз мовлення (через Zoom тощо) стимулюють артикуляційну самоконтроль.

Таким чином, літературний огляд свідчить: хоча дистанційне викладання сценічного мовлення – порівняно нова проблема, праці з прикладними кейсами й методиками з’являються (загальні особливості – Штефюк; кейсова школа – Кабанова). Водночас досі нерозкритими залишаються питання адаптації специфічних вправ, взаємодії в групі та ефективного використання онлайн-платформ у творчій підготовці акторів.

Мета статті. Метою статті є обґрунтування сучасних підходів до виховання та розвитку сценічної мови акторів музично-драматичного театру в умовах дистанційного навчання. Задачі дослідження: проаналізувати існуючі методики дистанційного викладання сценічної мови, виділити їх переваги й обмеження, описати використання конкретних онлайн-інструментів (Zoom, Google Meet, Moodle) у театральній освіті, а також запропонувати рекомендації щодо оптимізації педагогічного процесу для подальшого використання в освітній практиці.

Постановка завдання. У сучасних умовах розвитку освіти, зумовлених зовнішніми викликами (пандемією, воєнним станом, цифровою трансформацією), театральна педагогіка, зокрема навчання сценічної мови, потребує переосмислення змісту, методів і форм організації освітнього процесу. Одним з головних завдань дослідження є розробка та обґрунтування методичних підходів до ефективного викладання сценічного мовлення в умовах дистанційного або гібридного формату.

Завданням статті є:

1. Охарактеризувати специфіку дистанційного навчання в акторській підготовці загалом і в формуванні сценічної мови зокрема.
2. Дослідити потенціал цифрових інструментів (Zoom, Google Meet, Moodle тощо) у формуванні дикційних, голосових і мовленнєвих навичок.
3. Визначити педагогічні прийоми, що підлягають адаптації для онлайн-викладання сценічної мови.
4. Виявити труднощі, з якими стикаються викладачі та студенти під час дистанційних занять з дисципліни «Сценічна мова».
5. Запропонувати практичні рекомендації щодо побудови ефективного освітнього процесу у віртуальному середовищі для формування сценічної мови.

Виклад основного матеріалу. У практиці дистанційного навчання сценічної мови поєднують синхронні та асинхронні форми занять. Синхронна частина, як правило, реалізується через платформи відеоконференцій (Zoom, Google Meet, Microsoft Teams тощо), що дозволяють спілкуватися в реальному часі, показувати артикуляційні вправи і одразу отримувати зворотній зв'язок. Наприклад, викладач демонструє на камеру техніку дихання або артикуляції, а студенти повторюють і отримують усні корекції. Одночасно учасники мають можливість записувати свої виступи на відео для самоконтролю. За словами Кабанової, спілкування через месенджери (наприклад, Viber) і відеоуроки, а згодом освоєння платформи Zoom дозволили працювати як синхронно, так і асинхронно з кожним студійцем, сприяючи розвитку його навичок.

Асинхронна складова організовується через навчальні платформи (зокрема, LMS Moodle) і хмарні сховища (Google Диск, YouTube, спеціальні блоги). Туди викладач завантажує лекційні матеріали (теорія фонетики, дикції, нормативи тощо) та відеозаписи власних майстер-класів. Студенти виконують домашні завдання: записують мовні вправи, художні тексти або монологи та надсилають викладачу на перевірку. Спільні хмарні простори (наприклад, відкриті папки на Google-диску) стимулюють обмін роботами та прискорюють обробку матеріалу. Такий підхід забезпечує індивідуалізацію навчання – кожен студент може опрацювати матеріал у зручному темпі.

Разом з тим, дистанційна форма має істотні обмеження. Як відзначає Штефюк, багато вправ акторського тренінгу (зокрема, ті, що потребують парної чи групової роботи, тактильних та емпатичних взаємодій) під час онлайн-навчання модифікуються: вони втрачають свою “первинну сутність” [5 с. 336]. Наприклад, заняття з пластики чи спільної гри з реквізитом неможливі без фізичної присутності. Це підтверджує й висновок Кабанової: “групові практичні вправи доцільно проводити у форматах, максимально наближених до живого спілкування” [2 с. 320]. Тому у дистанційному режимі для таких вправ рекомендують застосовувати рольові ігри з уявними партнерами, аналіз відеозаписів сцен, розбір художніх фрагментів за допомогою телекомунікацій. Викладачі можуть організовувати розбивку груп на “підгрупи” для роботи у Zoom (breakout-кімнати) та використовувати оціночні щоденники, щоб фіксувати прогрес безпосередньо після занять.

Позитивним моментом стало те, що робота перед камерою дисциплінує мовленнєві навички. Як відзначають дослідники, коли студент “сидить перед екраном ноутбука чи телефону”, він відчуває себе диктором або ведучим і ретельно вибудовує свою мовну дію. Такий ефект можна посилювати спеціальними вправами: спробувати вимовляти текст у різних ракурсах камери, дикціонних налаштуваннях мікрофона або з фільтрами, що мінімізують зовнішній шум. Крім того, мультимедійні ресурси надають можливість додавати субтитри та візуальний супровід, що особливо корисно при вивченні фонетичних норм.

З практичної точки зору корисною є змістовна підготовка самих студентів до дистанційної роботи. Наприклад, організація освітнього простору, де немає сторонніх звуків і зони повітряної тривоги, є дуже важливою – це було враховано у першому польовому досвіді дистанційної програми “Сценічне мистецтво” в Дніпропетровському коледжі. Рекомендовано відразу обговорювати правила проведення онлайн-занять (виключити можливі перешкоди, забезпечити технічну готовність тощо) для підвищення безпеки й зручності навчання.

Таким чином, дистанційне виховання сценічної мови передбачає комплексний підхід:

- використання синхронних онлайн-занять (Zoom, Google Meet) для показових вправ, зворотного зв’язку та мотивації студентів.
- проведення асинхронних тренувань (відео, аудіо, тексти) на платформах Moodle чи YouTube, з подальшим аналізом результатів викладачем.
- активне застосування відеозапису власного мовлення студентів для самокорекції (багато підходів для акторської дикції).
- підтримка “присутності” аудиторії за допомогою інтерактивних обговорень, віртуальних практикумів, віртуальних вистав. Приклад: для вправ на дихання можна демонструвати на екрані положення тулуба, а студент може поставити телефон на меті або торс, щоб бачити потік повітря. Для артикуляції – викладач показує мінімальні артикуляційні рухи (окремо губ, язика) на камеру, а потім вимоги до студента [4 с. 415].

Важливо наголосити на тому, що ефективність дистанційного викладання сценічної мови значною мірою залежить від креативності самого викладача та його здатності адаптувати зміст дисципліни до специфіки цифрового формату. Одним із дієвих методів є моделювання «псевдосценічних» ситуацій, у яких студенти, перебуваючи вдома, створюють візуальну композицію, що імітує театральну обстановку. Наприклад, під час вправ на інтонаційну виразність студентам пропонується записати міні-сцену в умовах обмеженого простору, використовуючи побутові предмети як реквізит. Це розвиває не лише мовленнєву техніку, а й уяву, що є невід’ємною частиною акторської майстерності.

Одним з напрямів, що вартіть подальшого вивчення, є створення банків аудіо- та відеофайлів зі зразками сценічного мовлення. Такі матеріали можуть містити різні варіанти інтонування, акцентування, ритмічної побудови тексту, що дозволяє студентам самостійно аналізувати мовленнєві моделі та порівнювати власні зразки з професійними. У деяких театральних вишах уже запроваджено практику обов’язкового створення портфоліо записів дикційних вправ і монологів, що дозволяє відслідковувати динаміку розвитку мовленнєвих навичок упродовж усього семестру.

Не менш важливою є проблема оцінювання результатів дистанційного навчання сценічної мови. У традиційній аудиторії викладач може одразу відчутти якість мовлення студента, зчитати енергетику, відреагувати на мікроемоції та тілесні сигнали. Натомість у дистанційному форматі ці канали комунікації

обмежені, що потребує розробки нових критеріїв і засобів оцінювання. Деякі викладачі пропонують використовувати “мовленнєві чек-листи”, які включають параметри: виразність, чіткість дикції, темп, логіко-сміслова структура, зв’язність мовлення, інтонаційна виразність. Такий інструмент дозволяє не лише об’єктивізувати оцінку, а й надати студенту чітке уявлення про свої сильні й слабкі сторони.

Особливу роль у дистанційному процесі відіграє самодисципліна студента. Якщо у традиційному навчанні темп заняття задається викладачем і групою, то в онлайн студент часто працює наодинці з матеріалом. Це формує важливі навички самостійності, відповідальності за результат, вміння аналізувати власні помилки та покращувати мовлення без зовнішнього контролю. З огляду на це, доцільно інтегрувати в курс дисципліни інструкції з самоаналізу: “після запису монологу перевіряє рівень голосу, паузування, інтонаційні акценти, зрозумілість фрази” тощо. Такі практики роблять процес навчання більш усвідомленим і сприяють глибшому засвоєнню акторських технік [3 с. 146].

Ще один аспект, що набуває актуальності в умовах дистанційного навчання – це психологічна підтримка студентів. Навчання сценічної мови завжди пов’язане з внутрішнім розкриттям, емоційною вразливістю, переживанням, тому в умовах ізоляції й соціальної дистанції зростає потреба у створенні атмосфери довіри. Успішні приклади включають щотижневі онлайн-зустрічі без формального навчального завдання – обговорення прочитаних п’єс, переглянутих вистав або обмін враженнями від роботи з текстом. Такі “розмовні клуби” або “віртуальні акторські збори” відновлюють почуття спільноти, що є критично важливим для творчого становлення особистості.

Окремо варто відзначити, що онлайн-формат дає змогу інтегрувати міждисциплінарні зв’язки. Так, заняття з сценічної мови можуть бути доповнені вправами з музичної виразності, логоритміки, пластики, які проводяться паралельно за допомогою відеоуроків. Наприклад, вправа на темпоритм із використанням метронома в онлайн-режимі дозволяє студенту поєднати мовленнєву дію з ритмічним малюнком, що розвиває внутрішню організованість і сценічну чіткість. Також можна використовувати програми для редагування голосу й роботи зі звуком, наприклад Audacity або Soundation, для візуалізації мовлення і фіксації динаміки голосу [1].

Таким чином, онлайн-формат не лише створює нові труднощі, а й відкриває нові можливості. Серед них – індивідуалізація освітнього маршруту, доступ до світових ресурсів, розширення цифрової грамотності студентів, підвищення якості мовленнєвого самоконтролю. Основне завдання педагогів – не просто замінити офлайн-формати їх онлайн-аналогами, а переосмислити саму суть навчання сценічного мовлення, виходячи з нових викликів і технологічних умов.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє зробити кілька важливих узагальнень щодо особливостей, потенціалу та обмежень дистанційного

викладання сценічної мови для акторів музично-драматичного театру. Попри значні виклики, зумовлені відсутністю безпосередньої фізичної взаємодії, зміщенням акцентів на технічні засоби комунікації та зміну форм присутності в освітньому процесі, дистанційне навчання виявляється не лише альтернативною формою, але й інструментом трансформації акторської педагогіки.

Підсумовуючи, можемо виокремити такі ключові висновки:

1. Сценічна мова як складова акторської майстерності може ефективно опановуватись і в дистанційному режимі, за умови правильної організації освітнього процесу, чіткого планування занять, поєднання теоретичних модулів і практичних тренінгів.

2. Цифрові платформи (Zoom, Google Meet, Moodle) не лише забезпечують технічну можливість проведення занять, але й відкривають додаткові можливості: створення цифрового портфоліо, самозапис мовленнєвих вправ, використання інтерактивних засобів зворотного зв'язку, аналітики мовлення.

3. Методика викладання сценічної мови в умовах онлайн потребує адаптації: відбір вправ, які можна ефективно трансформувати у дистанційний формат, розробка нових прийомів роботи зі звуком, дикцією та інтонацією, що орієнтовані на індивідуальну або асинхронну практику.

4. Однією з головних переваг дистанційного навчання є формування навичок самодисципліни та самоконтролю у студентів. Вони вчаться самостійно аналізувати власне мовлення, критично ставитися до помилок і покращувати результат за допомогою повторних записів.

5. Серед основних труднощів — обмеження в реалізації парних і групових вправ, недостатність енергетичного обміну між викладачем і студентом, емоційна втома від постійної роботи перед екраном, технічні бар'єри (нестабільний інтернет, якість звуку, техніка студентів).

6. Розвиток гібридного формату навчання виглядає як найбільш збалансований підхід: теоретичні знання та індивідуальні мовленнєві практики можна реалізовувати онлайн, а групові сценічні тренінги – в очному або змішаному режимі.

У перспективі подальшого дослідження актуальними напрямками виступають:

- розробка дидактичних матеріалів для онлайн-вивчення сценічної мови (цифрові підручники, чек-листи, відеоінструкції);
- створення цифрових тренажерів для постановки голосу й інтонації;
- запровадження психологічного супроводу студентів у процесі дистанційного навчання мистецьких дисциплін;
- вивчення міждисциплінарної інтеграції (поєднання сценічної мови з логопедією, риторикою, медіаосвітою).

Таким чином, дистанційна форма навчання у сфері сценічної мови — це не лише вимушене тимчасове рішення, а й виклик, що стимулює модернізацію освітнього процесу, переосмислення педагогічних підходів і розвиток нових компетентностей як у студентів, так і у викладачів.

Журнал «Перспективи та інновації науки»
(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)
№ 6(52) 2025

Література:

1. Аналітичні матеріали та методичні рекомендації з дистанційного навчання (з міжнародних джерел): веб-сайт. URL : <https://library.edu> (дата звернення: 01.06.2025).
2. Кабанова І. Г. Досвід підготовки майбутніх акторів в умовах дистанційного навчання. *Культурологічний альманах*. 2024. № 1. С. 317–325.
3. Кухаренко В. М., Бондаренко В. В. (ред.). *Екстрене дистанційне навчання в Україні: Монографія*. Харків: Міська друкарня, 2020. 409 с.
4. Локарева Ю. В. Організація дистанційного навчання майбутніх фахівців з музичного мистецтва та арт-комунікацій. *Сучасна освіта в Україні: Особливості розвитку в умовах воєнного стану та повоєнні перспективи: колективна монографія / за заг. ред. Т. М. Шевченко та ін. Кропивницький: ЦНДУ, 2023. С. 412–422.*
5. Штефюк В. Д. Акторський тренінг у контексті дистанційної освіти. *Вісник Нац. академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2021. № 2. С. 334–339.

References

1. Analytical materials and methodical recommendations for distance learning (from international sources). (n.d.). [Analytical materials and methodological recommendations on distance learning (from international sources)]. Retrieved June 1, 2025, from <https://library.edu>
2. Kabanova, I. H. (2024). Dosvid pidhotovky maibutnix akteriv v umovakh dystantsiinoho navchannia. *Kulturalohichniy almanakh*, (1), 317–325.
3. Kukharienko, V. M., & Bondarenko, V. V. (Eds.). (2020). *Ekstrene dystantsiine navchannia v Ukraini: Monografiia*[Emergency distance learning in Ukraine: Monograph]. Kharkiv: Miska drukarnia.
4. Lokarieva, Yu. V. (2023). Orhanizatsiia dystantsiinoho navchannia maibutnix fakhivtsiv z muzychnoho mystetstva ta art-komunikatsii. In T. M. Shevchenko et al. (Eds.), *Suchasna osvita v Ukraini: osoblyvosti rozvytku v umovakh voiennoho stanu ta povoienni perspektyvy: kolektyvna monografiia* (pp. 412–422). Kropyvnytskyi: TsNDU.
5. Shtefiuk, V. D. (2021). Aktorskyi treninh u konteksti dystantsiinoi osvity. *Visnyk Nats. akad. kerivnykh kadriv kultury i mystetstv*, (2), 334–339.